

Παλαιά και νέα Ρώμη

Μετά τήν Πεντηκοστή ἐπεκτάθηκε ἡ Ἐκκλησία σέ ὅλον τόν κόσμον καί μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου διαρθρώθηκε σέ τοπικές Ἐκκλησίες σέ μιᾶ ἐνότητα, κατά τόν εὐχαριστιακό λόγο «μελίζεται καί διαμερίζεται ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ὁ μελιζόμενος καί μή διαιρούμενος». Οἱ Πατέρες τῶν Τοπικῶν καί Οἰκουμενικῶν Συνόδων καθόρισαν τόν τρόπο τῆς διοικήσεως τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ὥστε νά διατηρῆται καί ἡ ἐνότητα καί ἡ αὐτοσυνειδησία κάθε Ἐκκλησίας.

Τό σημαντικό, ὅμως, εἶναι ὅτι διατηρήθηκε πάντοτε ἡ ἴδια παράδοση καί ζωή, μέσα ἀπό τά Μυστήρια τοῦ Βαπτίσματος, τοῦ Χρίσματος καί τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἀλλά καί ἀπό τήν νηπτική καί ἡσυχαστική παράδοση, πού εἶναι ἡ προϋπόθεση μέθεξης τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ μέσα στά Μυστήρια. Ἐπομένως, ἡ ἐνότητα τῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν πού ἀποτελοῦν τήν ἐνιαία Ἐκκλησία συνδέεται μέ τά Μυστήρια, τήν νηπτική - ἀσκητική παράδοση καί τό δόγμα πού διαφυλάσσει τήν ἀποκαλυπτική ἀλήθεια, ἡ ὁποία φανερώθηκε καί παραμένει στήν Ἐκκλησία.

Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου, ὅταν ἀπό μερικές τοπικές Ἐκκλησίες ἀλλοιώθηκε ἡ ὀρθόδοξη διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας καί χαλάρωσε ἢ χάθηκε ἡ νηπτική καί ἀσκητική προοπτική της, δημιουργήθηκε μεγάλο ἐκκλησιολογικό πρόβλημα καί οἱ τοπικές αὐτές Ἐκκλησίες ἀπομακρύνθηκαν ἀπό τήν ἐνιαία ζωή τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι, δημιουργήθηκαν σχισματικές καταστάσεις καί αἵρετικά σχήματα, τά ὁποῖα δέν διαφυλάσσουν τήν ἐνιαία ἀποκαλυπτική ἀλήθεια πού τό Ἅγιο Πνεῦμα φανέρωσε καί ἔδωσε στήν Ἐκκλησία τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ὅταν κατέστησε τούς Ἀποστόλους μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ διοίκηση τῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν δέν εἶναι ἀρκετή γιά νά δι-

ατηρηθῆ ἡ ἐσωτερική ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν χάνεται ἡ ἀποκαλυπτική ἀλήθεια (δόγμα) καί ἡ ἀσκητική - νηπτική προϋπόθεση βιώσεως καί διατηρήσεως τοῦ δόγματος.

Αὐτό συνέβη μέ τήν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης. Ἦταν ἡ προκαθημένη τῆς ἀγάπης, εἶχε τιμή ἀπό ὅλη τήν Ἐκκλησία, ἀλλά μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ἀλλοίωσε αὐτήν τήν ἀποκαλυπτική ἀλήθεια καί ἔχασε τήν ἐνότητά της μέ τίς ἄλλες τοπικές Ἐκκλησίες. Γιατί, ὅπως ἀναφέρθηκε, ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἐσωτερική, εἶναι ἐνότητα δόγματος καί ζωῆς καί δέν συνδέεται μόνον μέ ἐξωτερικές δραστηριότητες καί κατ' ἐπίφαση ἐνέργειες.

Προκειμένου νά φανοῦν οἱ διεργασίες πού ἔγιναν στήν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης καί πῶς λειτουργεῖ σήμερα, θά δοῦμε τήν ζωή καί τήν πολιτεία της, κατά τούς πρώτους αἰῶνες. Μέ τόν τρόπο αὐτό θά μπορέσουμε νά διακριβώσουμε τό πρόβλημα, θά δοῦμε τήν διαφοροποίηση τῆς σύγχρονης «Ἐκκλησίας» τῆς Ρώμης ἀπό τήν ἐνιαία παράδοση τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀρχαία ἐκκλησία τῆς Ρώμης

* * *

Ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας δέν ἀπέβλεπε σέ μιά γνωσιολογική ἐνημέρωση γύρω ἀπό δῆθεν μεταφυσικά θέματα, ἀλλά στήν ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου. Ἄν ὁ ἄνθρωπος δέν μεθέξη τῆς θεοποιοῦ Χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἄν δέν ἐνωθῆ μέ τόν Θεό, ἐν «προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ», δέν θά μπορέση νά διακρίνη τίς διαφορές μεταξύ Ὁρθοδόξων καί Λατίνων, μεταξύ Ὁρθοδόξων καί αἰρετικῶν. Ἡ ὀρθόδοξη θεολογία συνδέεται στενά μέ τήν πνευματική ζωή ἡ ὁποία ἀποτελεῖ προϋπόθεσή της. Γι' αὐτό θά γραφοῦν μερικά σημεῖα γιά τήν πνευματική-θεολογική ζωή.

Γιά πνευματική ζωή κάνουν λόγο ὅλοι ὅσοι ἀσχολοῦνται μέ θρησκευτικά ζητήματα καί ἀποβλέπουν στόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος θά σωθῆ. Ἔτσι, οἱ Χριστιανικές Ὁμολογίες

κάνουν λόγο για πνεῦμα καὶ πνευματικὴ ζωή, ἀλλὰ αὐτό τό κάνουν καὶ πολλές γνωστές θρησκείες.

Ἡ φράση «πνευματικός ἄνθρωπος» χρησιμοποιεῖται ἀκόμη καὶ γιὰ ἀνθρώπους πού ἀσχολοῦνται μέ πολιτισμικά ζητήματα, πού εἶναι πέρα ἀπό τά βιολογικά, μέ τήν λογοτεχνία, τό θέατρο, τήν ἐπιστήμη, κλπ. Ὅμως, στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία πνευματικοὶ ἄνθρωποι καλοῦνται ἐκεῖνοι πού ἔχουν μέσα τους ἐνεργό τό Ἅγιο Πνεῦμα καὶ δι' αὐτοῦ εἶναι μέλη τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Στήν συνέχεια θά γίνῃ μιὰ σύντομη καὶ μικρὴ ἀνάλυση αὐτῆς τῆς πραγματικότητας πού θά δείξῃ τί εἶναι ἡ πνευματικὴ ζωή, ἡ ἀγιότητα καὶ πῶς ὁ ἄνθρωπος καθίσταται ἅγιος, δηλαδή ποιὰ εἶναι ἡ μέθοδος πού ἀκολούθησαν ὅλοι οἱ ἅγιοι στήν πορεία τους πρὸς τήν θέωση.

Πνευματικὴ ζωὴ κατὰ τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ μέθεξις τοῦ Παναγίου Πνεύματος καὶ ἡ ζωντανὴ παρουσία τοῦ ἀνθρώπου στό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τήν Ἐκκλησία. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά ἔχῃ σχέση μέ τήν κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, τόν Χριστό, καὶ ἀπό ἐκεῖ νά κατευθύνεται. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Χριστός δέν νοεῖται ξεχωριστὰ ἀπό τόν Πατέρα καὶ τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἀφοῦ κοινὴ εἶναι ἡ ἐνέργεια τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, γι' αὐτό καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Χριστό εἶναι κοινωνία μέ τόν Τριαδικό Θεό.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κάνει λόγο γιὰ τήν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶναι καρπὸς τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γράφει: «οὐ γάρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἰοθεσίας» (Ρωμ. η', 15). Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ δοῦλος γίνεται ἐλεύθερος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μέ τήν λήψη τοῦ Παναγίου Πνεύματος.

Ἐπάρχουν, ὅμως, ἀποδείξεις ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησε αὐτό τό πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας καὶ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τήν δουλεία τῶν παθῶν. Καὶ αὐτό εἶναι ἡ παρουσία τῆς ἐνεργείας τοῦ Παναγι-

ου Πνεύματος μέσα στην καρδιά «ἐν ᾧ κράζομεν• ἀββᾶ, ὁ πατήρ. αὐτό τό πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν ὅτι ἐσμεν τέκνα Θεοῦ» (Ρωμ. η', 16). Ὅταν ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ εἰσέλθῃ μέσα στην καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, τότε γίνεται ἐκεῖ ἀδιάλειπτη νοερά-καρδιακή προσευχή. Τότε τό ἴδιο τό Ἅγιο Πνεῦμα δίνει τήν μαρτυρία στό πνεῦμα μας, τήν ψυχή μας, ὅτι εἴμαστε τέκνα Θεοῦ, καί ἔχουμε λάβει τήν «υἰοθεσία».

Αὐτή εἶναι ἡ ἀπόδειξη τῆς κατά χάρη υἰοθεσίας καί αὐτό εἶναι δεῖγμα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀνήκει στό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτό λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «εἰ δέ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ» (Ρωμ. η', 10).

Φυσικά, δέν παραθεωροῦνται τά Μυστήρια, ἰδιαίτερος τό Μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας-Κοινωνίας, πού εἶναι τό κέντρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, ἀλλά ἡ συμμετοχή στά Μυστήρια, ἰδίως στην θεία Εὐχαριστία, δέν γίνεται ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ἀσκητική παράδοση καί τήν ἐνέργεια τοῦ Παναγίου Πνεύματος μέσα στην καρδιά, πού φανερόνεται μέ τήν νοερά-καρδιακή προσευχή. Αὐτό σημαίνει ὅτι γιά νά μπορέσῃ κανεῖς νά κοινωνήσῃ τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ καί ἡ θεία Κοινωνία νά ἐνεργήσῃ φωτιστικά καί θεωτικά, καί ὄχι κολαστικά, θά πρέπει νά προηγήται μετάνοια, ἡ ὁποία ἐκφράζεται μέ τήν ἐξομολόγηση, τήν προσπάθεια μεταμορφώσεως τῶν ψυχωματικῶν δυνάμεων καί τήν ἐσωτερική καρδιακή προσευχή πού εἶναι ἔκφραση ἀγάπης πρός τόν Θεό.

Ἡ πνευματική ὑποδομή τῆς Ρωμησοσύνης

* * *

...Γενικά, οἱ κατά καιρούς ἡσυχαστές Πατέρες βοήθησαν τούς Χριστιανούς νά μνηθοῦν στην ὀρθόδοξη θεολογία τῆς Ἐκκλησίας καί νά καταλάβουν τήν διαφορά μεταξύ τῆς ὀρθόδοξου θεολογίας καί τῆς στοχαστικῆς ἀναλογίας τῶν Λατίνων

καί τήν ἠθικολογική-συναισθηματική διδασκαλία τῶν Προτε-
σταντῶν. Μεγάλη προσφορά, ὡς πρὸς αὐτό τό σημεῖο, ἔχει τό
Ἅγιον Ὅρος, ὅπου καλλιιεργεῖται ὁ ἡσυχασμός στήν πρακτική
του μορφή, καί γι' αὐτό ἄσκησε μεγάλη ἐπίδραση στόν λαό, σέ
ὄλους τούς αἰῶνες καί στήν ἐποχή μας, μέ τήν παρουσία ἀγια-
σμένων ἡσυχαστῶν Πατέρων, πού γνώρισαν ἐκ πείρας τί σημαί-
νει ὀρθόδοξη ζωή καί πῶς τό ὀρθόδοξο δόγμα γίνεται ἐμπειρία
καί ζωή. ...

...Αὐτός ὁ ἡσυχασμός, μέσα στήν θεολογική ὑποδομή τῆς
Ἐκκλησίας, μπορεῖ νά μᾶς διαφυλάξει καί σήμερα
ἀπό διάφορα ρεύματα πού ἔρχονται ἀπό τήν Ἀνατολή, μέ τόν
ὑπερβατικό διαλογισμό καί τόν ἀπρόσωπο μυστικισμό, καί ἀπό
τήν Δύση μέ τόν σχολαστικισμό καί τόν ἠθικισμό. Καί στίς δύο
αὐτές περιπτώσεις ἐδρεύει ἡ ἐκκοσμίκευση.

Οἱ καταλήψεις ἐδαφικῶν περιοχῶν τῆς Ρωμηοσύνης

* * *

Σέ κάθε θεία Λειτουργία καί σέ κάθε Ἀκολουθία προσευχο-
μαστε στόν Θεό «ὑπέρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως». Φυσικά, αὐτό
ἐννοεῖται ὀρθόδοξως ἀπό τήν ἄποψη ὅτι οἱ πεπτωκότες ἀπό τήν
Ἐκκλησία πρέπει νά ἐπιστρέψουν σέ αὐτήν. Ἡ ἔνωση δέν εἶναι
μιά ἀπλή ἔνωση μεταξύ διαφόρων «συνεργαζομένων σωματεί-
ων», ἀλλά ἐνότητα τῆς πίστεως.

Ὅταν κάνουμε λόγο γιά ἐνότητα τῆς πίστεως, ἐννοοῦμε τήν
ἐνότητα στίς ἀποφάσεις τῶν Τοπικῶν καί τῶν Οἰκουμενικῶν Συ-
νόδων, πού ὀριοθέτησαν τήν ἀποκεκαλυμμένη ἀλήθεια, ἀλλά
καί στήν ἐνότητα στόν ὀρθόδοξο ἡσυχασμό, πού εἶναι ἡ βάση
καί ἡ ἔκφραση τῶν δογμάτων. Δηλαδή, διά τῆς καθάρσεως τῆς
καρδίας καί τοῦ φωτισμοῦ τοῦ νοῦ, πού εἶναι ἡ βάση καί ἡ οὐσία
τοῦ ἡσυχασμοῦ, ἔφθασαν οἱ Πατέρες στήν θεωρία-ἐμπειρία
τοῦ Θεοῦ καί στήν συνέχεια θεολόγησαν ἀπλανῶς μέσα στήν

Ἐκκλησία, διατύπωσαν αὐτὴν τὴν ἐμπειρία μὲ ὄρους γιὰ νὰ διασφαλίσουν καὶ τὸν τρόπο πού φθάνει κανεὶς στὴν θεωρία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποκεκαλυμμένη ἀλήθεια πού βιώνει κατὰ τὴν θεωρία τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ ἔνωση δὲν εἶναι μιὰ συμφωνία σὲ θεωρητικές ἀλήθειες, ἀλλὰ κυρίως ἡ ἐπάνοδος τῆς ἡσυχαστικῆς-νηπτικῆς παραδόσεως. Τὸ νὰ γίνονται μερικές συμφωνίες καὶ νὰ καταρτίζονται μερικά κείμενα δὲν εἶναι ἐχέγγυο τῆς ἐνώσεως. Τὸ ἐχέγγυο εἶναι ἡ βίωση τῆς ἡσυχαστικῆς παραδόσεως πού περιλαμβάνεται στοὺς ὄρους: κάθαρση, φωτισμός, θέωση. Μόνον οἱ ἡσυχαστές καὶ οἱ θεούμενοι γνωρίζουν σὲ ποιά σημεῖα θὰ τηρήσουν τὴν ἀκρίβεια καὶ σὲ ποιά σημεῖα θὰ ἐξασκήσουν τὴν οἰκονομία.

Πέρα ἀπὸ τὰ ὀρθόδοξα καὶ σημαντικά πού λέγει ὁ Ἰωσήφ Βρυνένιος γιὰ τὸν «ἄληπτον καὶ ἐνωτικὸν λόγον» θεωρῶ ὅτι ὁ πραγματικὸς τρόπος τῆς ἐνώσεως εἶναι ἡ βίωση τοῦ ἡσυχασμοῦ. Ἐκεῖνος, πού διὰ τῆς ἡσυχαστικῆς παραδόσεως θὰ φθάσῃ στὴν νοερά προσευχή καὶ στὴν θέα τοῦ ἀκτίστου Φωτός, γνωρίζει ἐκ πείρας τὸ τριαδικὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σχέση μεταξύ τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὅσοι δὲν διαθέτουμε τέτοια ἐμπειρία, ἐμπιστευόμαστε στοὺς θεόπτες ἁγίους.

Ἄληπτος λόγος καὶ ἐνωτικὸς

* * *

Προσωπικά θεωρῶ ὅτι ἕνας διάλογος μεταξύ Ὁμολογιῶν καὶ Θρησκευτῶν γιὰ νὰ ἔχῃ σημαντικά καὶ θετικὰ ἀποτελέσματα καὶ νὰ ὀδηγήσῃ σὲ σωστὸ προσανατολισμό, μακρὰ ἀπὸ φανατισμούς καὶ ἐκκοσμικεύσεις, εἶναι ἐκεῖνος πού μπορεῖ νὰ γίνῃ μέσα ἀπὸ τὴν μυστική, ἡσυχαστικὴ πλευρά κάθε Θρησκείας καὶ Ὁμολογίας, χωρὶς νὰ ἀφίσταται τῆς Ὁρθοδόξου διδασκαλίας. Πρόκειται γιὰ τὴν κατάσταση ἐκείνη πού συνήθως εἶναι ἔκφρα-

ση τοῦ ἰδιαιτέρου δόγματος, ἀφοῦ γνωρίζουμε ὅτι τὰ δόγματα συνδέονται μέ τήν ζωή τῶν ἀνθρώπων πού ἀκολουθοῦν κάποια Θρησκεία ἢ Ὁμολογία. Τό δόγμα εἶναι ἔκφραση τῆς ἀποκαλυπτικῆς ἀληθείας καί εἶναι αὐτό πού βιώνεται στήν λατρεία καί τήν προσωπική ζωή τῶν ἀνθρώπων. Νομίζω ὅτι μέσα ἀπό αὐτήν τήν προοπτική μπορούμε νά ξεφύγουμε ἀπό τήν μέγγενη τῆς ποικιλώνυμης ἐξουσίας, τῆς συναισθηματικότητας καί τῆς σκληρῆς ἐπιστημονικῆς ἀνάλυσης ὄρων καί καταστάσεων καί μπορεῖ νά βροῦμε τόν πυρήνα τῆς ζωῆς, πού θά εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπό φανατισμούς καί φονταμενταλισμούς. Βέβαια, ἕνας τέτοιος διάλογος δέν πρέπει νά ὑποτιμᾷ ἢ νά ἐξοβελίξει τήν δογματική ὀρολογία πού καθόρισαν οἱ ἅγιοι Πατέρες στίς Οἰκουμενικές Συνόδους καί ἀποτελεῖ σημαντικό μέρος τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως ἔναντι μιᾶς ἀκαθόριστης συναισθηματικῆς ἐμπειρίας.

Κάνοντας λόγο γιά τήν βάση αὐτή τοῦ διαλόγου ἐννοῶ τήν ἐσωτερική πλευρά τῆς πίστεως, πού ὑπάρχει σέ ὅλες τίς Ὁμολογίες καί Θρησκείες, μέ τίς ἀνάλογες, βέβαια, ἀνθρωπολογικές διαφορές.

Διάλογοι μέ ἑτεροδόξους καί ἀλλοθρήσκους